

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф. д. н. Антоанета Димитрова Кирова, Колеж по мениджмънт, търговия и маркетинг, катедра „Мениджмънт и предприемачество“, Област на висшето образование 3. „Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.8. Икономика, Научна специалност „Икономика на транспорта“

Основание:

1. Заповед № 97/21.01.2022 г. на Заместник ректор по НИД и МС на УНСС за утвърждаване на състав на научното жури за провеждане на заседание за стартиране на процедура по защита на дисертация за придобиване на ОНС „Доктор“.
2. Проведено първо заседание на научното жури (31.01.2022 г.) за избор на председател, определяне на рецензенти и автори на становища по дисертацията

Автор на дисертационния труд: **Мария Цветанова Христова - Политикова**

Тема на дисертационния труд: **ПРИЛОЖЕНИЕ НА ДИНАМИЧНОТО ЦЕНООБРАЗУВАНЕ ПРИ АВТОМОБИЛНИТЕ ПРЕВОЗИ ОТ И ЗА БЪЛГАРИЯ**

Научен ръководител: доцент д-р Васил Петков

1. Информация за дисертантката

Дисертантката Мария Цветанова Христова – Политикова е записана за обучение по докторска програма към *катедра „Международни икономически отношения и бизнес“/факултет „Международна икономика и политика“* на УНСС по *научна специалност „Световно стопанство и МИО“* (Международни пазари и цени), съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС № 990/09.05.2016 г. Обучението е осъществено в *задочна* форма през периода 13.4.2016-13.04.2020 г.

- *Кратка биографична справка*

От представената автобиография е видно, че докторантката Мария Христова-Политикова притежава богата чуждоезикова подготовка, като е завършила средно училище с преподаване на чужди езици (през 1998 г.) и допълнително е усъвършенствала своите умения (в Институт „Германикум“ за немски хуманитарни и социални науки към СУ „Св. Климент Охридски“). След получаване на ОКС „Бакалавър“ и „Магистър“ тя се е насочила и все още работи в сферата на

международната логистика, отрасъл с голяма динамика, в който е приложила напълно своите професионални и езикови умения.

- *Заемани академични и други длъжности до момента (вкл. длъжности извън ВУ или научна организация)*

Дисертанктата не е заемала академични длъжности в УНСС или други висши училища.

- *Кратка информация за изпълнението на индивидуалния план*

Индивидуалният план е изпълнен успешно. Докторантката е взела участие в Научна конференция на тема „**Членството на България в ЕС: дванадесет години по-късно**“, на която е представила доклад на тема „*Членството на България в ЕС: предпоставка или предизвикателство за повишена конкурентноспособност на международния товарен автотранспорт*“. Представени са и 2 статии в реферирани научни издания. Написан и одобрен от научното звено е и настоящият дисертационен труд.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представеният за рецензия дисертационен труд е структуриран в увод, три глави, заключение, използвана литература и списъци на приложенията. Общият обем на дисертацията е 202 страници, пропорционално структурирани. Използваните и цитирани печатни литературни източници са 90 броя, на български и чужди езици, от които учебници, монографии и източници на правни уредби; посочени са и 19 интернет издания, както и публикации на български и чуждестранни организации с връзка в сферата на международния транспорт, предоставящи статистически и други данни. Като информационни източници са посочените и сайтовете на редица международни организации, свързани с автомобилния транспорт.

Приемам приложения авторски инструментариум, който е обогатен и съдържа всички аспекти на изследователската методика. Надеждни са и ползваните и цитирани статистически източници, независимо от ограниченията в тази сфера. Практическият опит на докторантката е повлиял на качеството на анализа, както и на формулираните препоръки.

В стремежа си да обхване наличната литература по въпросите на дисертацията, авторката е посочила и издания, публикувани преди 2005 г., част от съдържанието на които вече е изгубила своята актуалност, поради динамиката на разглеждания сектор.

Съдържанието на дисертационния труд е подкрепено с 22 таблици, 17 графики, 4 диаграми, 5 фигури, посочени и наименувани в началото на труда (без посочените в приложенията таблици и фигури). Генерирани и обработени са статистически данни в достатъчен обем и обхващащи продължителен период от време. Считам, че

дисертантката е показала компетентност при интерпретирането на научните факти и формирането на изводи от научен и практико-приложен характер.

Дисертационният труд разглежда актуални и дискуссионни въпроси, свързани с маркетинга на товарни превозни услуги с автомобилен транспорт, в рамките на външната търговия, отчитайки динамиката на обкръжаващата среда, въздействието на закономерни и случайни фактори. В увода правилно е очертана ролята на автомобилния транспорт за Европейското икономическо пространство и очакванията за бъдещото му развитие.

При теоретичните анализи авторката се е насочила към съотношението „стойност - цена“. Считам избрания подход за правилен, поради необходимостта от концентриране върху явлението „ценова конкуренция“ именно при автомобилния транспорт, където са известни множество негативни практики в предходни периоди (като „дискриминационно“ ценообразуване).

Определено приемам за постижение в изследователските търсения на дисертантката осъществения емпиричен анализ на пазара за международни товарни транспортни услуги с крайна дестинация България, поради насоченото внимание към икономическите проблеми и предлагането, водещи до влошаване на финансовото състояние на фирмите от сектора, в условията на интензивна конкуренция.

Правилно формулирани са тезата, целите, задачите, както и обекта на изследване. Представени са три хипотези, от които за най-значима определям третата, а именно, че динамичното ценообразуване, като управленски инструмент за повишаване на приходите, води до подобряване на финансовия резултат на транспортната фирма при наличие на съответната фирмена организация и технологична обезпеченост. По отношение обхвата на изследването, авторката е използвала разделителен подход, въз основа на който са разгледани два подпериода – преди и след членството на Р България в Общността (не бива да се забравя и факта, че правилата за либерализацията на автомобилния товарен транспортен пазар не се прилагаха автоматично след присъединяването на страната ни). Предвид факта, че пандемията не доведе до забавяне при прилагането на Пакет „Мобилност-1“ считам, че изборът е правилен, но може да бъде предложен и трети период – след приемането на новите регулации и очакваните влияния – колкото и кратък да е той, с тенденция за бъдещи научни изследвания.

3. Оценка на постиженията на докторантката

В първа глава са дискутирани обширно различните ценови теории, формулирани са правилни изводи по отношение на различните методи на ценообразуване, засегнато е и ценообразуването в сферата на услугите и е направена констатацията, че „за транспортните услуги са характерни особеностите, валидни за услугите като цяло“. Предвид факта, че товарният транспорт, особено автомобилният е засегнат сериозно от „Зелената сделка“ на ЕС и необходимостта от нови

технологични решения, както и правилата на пакет „Моблност-1“, на по-късен етап от изследването е обърнато внимание на някои нови моменти при ценообразуването на транспортните услуги (според констатациите на ЕК, прилагането на Пакета в сегашния му вид би доведе до 346 млн. допълнителни километри за превозните средства по шосе, което ще окаже влияние върху променливите разходи на фирмите). Проблематиката на динамичното ценообразуване е добре разгледана, а предложените изводи – убедителни и практически приложими.

В началото на **втора глава** е направен интересен и стойностен анализ на развитието на товарния автомобилен транспорт на Р България, в контекста му на водещ вид транспорт на националния (както и на вътрешнообщностния пазар), на базата на ретроспекция във времето след дерегулацията на икономиката у нас, впоследствие до и след присъединяването към ЕС. Системата от ценообразуващи фактори е правилно обоснована, като е обърнато внимание на „нормативните“ ценообразуващи фактори, типа на пазара, конюнктурата и конкуренцията. Направен е и важният извод относно спада на цените за автомобилни превози услуги след присъединяването на ЕС, обяснимо, поради по-голямата конкуренция, но въпреки това автомобилният транспорт запазва своето място в обслужването на външната търговия и в платежния баланс на страната ни. Прегледът на динамиката на цените на групажните фактори, които са от първостепенно значение в международната логистика, показаното влияние на пандемията върху обема на превозите и нивата на цените свидетелстват за практическите аспекти на изследването и компетентността на авторката.

Безспорно, от изследователска гледна точка, най-интересна е **трета глава**, в която дисертантката убедително дискутира своята теза относно приложението на алтернативното ценообразуване в сферата на международния товарен автомобилен транспорт. Динамичното ценообразуване е определено като „дискриминационно“, но същевременно като необходимо, с оглед преодоляване на влиянието на негативните външни фактори, най-важен от които е дисбаланса в търсенето на товарни автомобилни транспортни услуги. Предложен е и авторски модел, базиран на изводите на докторантката относно променливите в ценообразуването, на база на реални фирмени данни и сравнение на финансовите резултати, получени при двата сценария (динамични и статични цени), като е направена и уговорката, че все още не е изготвен софтуерен продукт за неговото прилагане. На база на сравнителния анализ е доказано безспорно предимството на динамичното ценообразуване за подобряване на ефективността на работещите в сектора фирми. В заключението обаче е направена изричната уговорка, че успешното прилагане на модела е свързано с умението за прогнозиране на пазара в краткосрочен план, с оглед отчитането на динамиката на ценовите фактори и правилното определяне на стойностите на коефициентите.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Приемам приносите, посочени от дисертантката в автореферата, които оценявам като теоретико-методологически и практико-приложни.

Като теоретико-методологически приноси оценявам:

- 1) Изследването на пазара за международни товарни автомобилни превози на Р България като пазарна структура в процес на развитие на конкуренцията, с оглед на формиране на теоретичната основа за анализ на приложимите методи за ценообразуване;
- 2) Систематизиране на методите за ценообразуване на съвременния етап от развитието на пазарната икономика;
- 3) Характеризирането на динамичното ценообразуване като съвременен еволюционен вариант на пазарен метод за ценообразуване и поддържане възможността за прилагането му на пазари с монополистична конкуренция;

Като практико-приложни приноси считам следните:

- 1) Емпиричен анализ на проявлението на ценообразуващите фактори при товарния автомобилен транспорт, който е обоснован добре и се явява основна предпоставка за приложението на динамичното ценообразуване;
- 2) Разработен и апробиран авторов модел за динамична цена при международните товарни автомобилни превози, който може допълнително да се усъвършенства и прилага успешно с помощта на софтуерни продукти;
- 3) Задаването на рамка за реална оценка на динамиката на обкръжаващата среда при международния товарен автомобилен транспорт, от гледна точка на необходимостта от прилагането на гъвкава ценова политика за поддържане и увеличаване на икономическата ефективност на фирмите от сектора.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Във връзка с оформянето на дисертационния труд и неговата бъдеща защита докторантката е представила 3 публикации, 2 от които на български език и една на английски език:

- Христова-Политикова, М., Членството на България в ЕС - предпоставка или предизвикателство за повишена конкурентоспособност на международния товарен автотранспорт, сп. „Икономически и социални алтернативи“, бр. 2, 2020 г.;
- Hristova-Politikova, M., Dynamic Pricing Can Help Companies for International Road Transportation Survive COVID-19 Pandemic Crisis, Asian Journal of Business and management, vol .9 (No 1), Feb 2021, <https://ajouronline.com/index.php/AJBM/issue/current>.

- Участие в университетски проект за научно изследване № НИД НИ 4/2017 на тема: „Конвергенция в областта на потребителските цени при новите страни членки (НСЧ-12) след присъединяването им към ЕС – дълбочинен преглед, настоящо ниво и тенденции“, с ръководител доц. д-р Васил Петков, катедра „МИО и бизнес“.

Две от публикации са издадени в реферирани сборници, апробирано е и научното изследване, в което докторантката е взела участие. Докторантката е изпълнила изискването, свързано с публикуването на постигнатите в дисертационния труд научни резултати.

6. Оценка на автореферата

Като обем и съдържание, авторефератът коректно отразява логиката на научното изследване в дисертационния труд, като въвежда в проблематиката, посочва основните моменти и завършва с формулиране на научни и научно-приложни изводи.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Някои от бележките по съдържанието са изразени по-горе в изложението на рецензията, но като цяло те не водят до намаляване на научната стойност на предложения дисертационен труд.

Към дисертантката имам два въпроса, на които моля да бъде обърнато внимание при защитата:

- 1) Пакет „Мобилност 1“ със сигурност води до намаляване на конкурентоспособността на българските превозвачи на международния пазар за товарни автомобилни транспортни услуги. Как моделът на динамично ценообразуване би включил промените във факторите на обкръжаващата среда, продиктувани от новите условия?
- 2) Счита ли авторката, че динамичното ценообразуване е приложимо при комбинирани превози, за които е ясно, че са приоритетни в транспортната политика на ЕС през текущия период?

8. Заключение

Чрез разработения дисертационен труд докторантката Мария Цветанова Христова - Политикова безусловно е покрила наукометричните критерии, осъществила е задълбочено научно изследване, в резултат на което представеният труд е ценно постижение със значим практико-приложен характер.

Подкрепям с пълна убеденост присъждането на ОНС „Доктор“ в научната специалност „Световно стопанство и МИО“ (Международни пазари и цени).

гр. София,
14.02.2022 г.

Подпис:.....
(проф. д. н. А. Кирова)